

Verslag Trends Congres 'Ethiek, leren leven, liefde voor leren'

Vrijdag 25 september 2020 was het zover. Eindelijk weer een live congres. Inspiratie opdoen, ervaringen uitwisselen, collega's ontmoeten... Maar helaas: omdat het aantal coronabesmettingen sterk toenam, nam het schoolleidersregister een moeilijk maar verstandig besluit: geen live ontmoeting, maar een online congres.' Ruim tweehonderd schoolleiders in het PO hadden zich aangemeld. Heb je niet kunnen kijken? Lees dan dit verslag.

Dat het Schoolleidersregister PO van en voor schoolleiders is, blijkt meteen uit het openingswoord van Marja Creemers, directeur van het Schoolleidersregister PO. 'Dit congres is niet georganiseerd door het schoolleidersregister maar door drie schoolleiders: **Marcia van Roo** (BS Wijzer aan de Vecht, Utrecht), **Boudewijn van Stuijvenberg** (BS De Kwikstaart, Uithoorn) **Mariëtte ten Oever** (BS De Peppelaer, Haarlem). Kortom: een congres *door* en *voor* schoolleiders.'

Marcia van Roo vertelt hoe zij en haar beide collega's te werk zijn gegaan. 'We hebben besproken wat actuele thema's waren. Al snel kwamen we tot de conclusie dat we het over ethiek wilden hebben en over actuele trends zoals burgerschap, ouderparticipatie en digitalisering. Daar hebben we vervolgens deskundige sprekers bij gezocht.'

Dagvoorzitter **Elisabeth van den Hoogen** neemt het stokje over en legt de kijkers een prikkelende stelling voor: 'Voelt u zich een schoolleider of meer een schoolligger?' Kijkers kunnen reageren via een zogenaamde padlet reageren op de stelling en opmerkingen maken op de meningen die tijdens het congres worden gemaakt. De meesten kiezen voor schoolleider met 'ei'...

De eerste spreker is **Piet van der Ploeg**, docent en onderzoeker gedragswetenschappen aan de Rijksuniversiteit Groningen. Hij levert zijn bijdrage op afstand, digitaal. Volgens hem zijn zeven issues urgent: kansenongelijkheid, ouderbetrokkenheid, het lerarentekort, digitalisering, eigenaarschap van leerlingen, burgerschap en leerstofkeuze.

Coronacrisis vergroot kansenongelijkheid

Door de coronacrisis zijn de niveauverschillen in het basisonderwijs toegenomen, aldus Van der Ploeg. 'Kinderen uit een milieu met een hoge sociaaleconomische status (SES) leren thuis beter dan kinderen uit een lager milieu. Kortom: door corona neemt de kansenongelijkheid toe. Daar moeten we op letten. Dat maakt dat we voorzichtig moeten zijn met schoolwerk meegeven. We weten dat kinderen aan het werk zetten sterk bijdraagt aan hun ontwikkeling, maar daar is wel begeleiding bij nodig. Hoe meer je toevlucht neemt tot thuiswerk, hoe meer je de kansenongelijkheid vergroot. Schoolleiders zouden zich daar tegen moeten verzetten.'

Tanend gezag

De crisis leidt volgens Van der Ploeg tot interessante inzichten inzake burgerschap. 'We zien dat steeds meer BN'ers maar ook gewone burgers zich niet langer houden aan de coronamaatregelen. Het gezag kalft af, ook het gezag van schoolleiders en leerkrachten. Kinderen merken dat volwassenen het niet eens zijn met het bevoegd gezag en zich aan regels onttrekken. Dat geeft een onduidelijk beeld van wat we verstaan onder goed burgerschap. Ook heeft de crisis gevolgen voor de manier waarop we tegen leerstof aankijken. De meningen van wetenschappers staan soms haaks op elkaar terwijl ze zich allemaal op de wetenschap zeggen te baseren. Wat zegt dat over de waarde van wetenschappelijke kennis en wat betekent dat voor de keuze van de leerstof?'

Onderwijsadviseur **Suzanne Unck** adviseert schoolleiders zich meer als risicomanager op te stellen. 'Misschien was u vanochtend nog koortsachtig aan het zoeken naar een vervanger van een hoestende collega die zekerheidshalve thuis moest blijven. We hebben dit jaar amper controle over wat er gebeurt. Daarom geef ik nu een minicollege risicomanagement. Je kunt je namelijk best goed voorbereiden op de mogelijke calamiteiten van dit jaar.'

Scenario's ontwikkelen

Ze oppert schoolleiders samen met hun team in kaart te brengen wat er zoal kan gebeuren. 'Voorbeelden: een leerkracht is langere tijd ziek, we krijgen weer een lockdown of we gaan weer half naar school. Wat zijn de gevolgen daarvan voor de leerlingen, de ouders en de leerkrachten? Vervolgens ontwikkel je scenario's om met die situaties om te gaan. Misschien kun je een innovatieve oplossing bedenken die de onderwijskwaliteit ten goede komt in plaats van behoudende keuzes te maken. En stem je oplossingen af met de ouders.'

'Onderwerpen goed uitgediept'

Ellen van Bindsbergen, schoolleider van Nutsbasisschool De Regenboog in Geldrop, had zich erg verheugd op het Trends Congres.

'Ik zag ernaar uit collega's in levenden lijve te treffen, in groepjes vragen te behandelen en informatie en ervaringen uit te wisselen.

Dat ging niet door vanwege de toename van het aantal besmettingen – wat ik goed snap. Dat het Schoolleidersregister het congres in twee dagen tijd wist om te toveren tot een online congres vond ik knap.'

Ellen vond de sprekers deskundig en de onderwerpen goed gekozen. 'De thema's werden goed uitgediept. Met name kansengelijkheid heeft mijn belangstelling. Daarom neem ik ook deel aan de kenniskring die het Schoolleidersregister daarover organiseert. Goed dat de rol die ICT speelt bij kansengelijkheid werd aangestipt. Ik ben het van harte eens met Marleen Stikker dat we kinderen beter moeten leren welke informatie je wel en niet kunt vertrouwen. Ook de tip van Suzanne Unck om terug te kijken en te evalueren wat goed ging en wat niet is waardevol. Die neem ik ter harte, want we kunnen veel leren van wat er is gebeurd.'

Het is een rare maar leerzame tijd, aldus Unck. 'Als school kun je nu veel leren, door je ervaringen te evalueren en te kijken hoe het eventueel beter kan. Misschien hebben je leerkrachten met meer of minder succes geïmproviseerd. Wat werkte goed en is voor herhaling vatbaar?'

Risicomanagement vergt lef, zegt ze tot besluit. 'Kijk naar buiten. Hoe gaan banken bijvoorbeeld om met risico's? Durf het over een andere boeg te gooien als bijvoorbeeld de argumenten van ouders daartoe aanleiding geven.'

Onderwijsadviseur **Frans Schouwenburg** werkt bij Kennisnet.

Hij pleit voor een flexibele organisatie van het onderwijs. 'Wie zich helemaal had vastgepind op roosters had de meeste moeite met de overstap naar hybride onderwijs. Corona maakt inbreuk op het doel van onderwijs (Biesta), de opdracht vanuit de wet primair onderwijs en het type onderwijs waarvoor u gekozen hebt. En dan zijn er nog andere zaken van invloed op het onderwijs, zoals het lerarentekort.'

Schouwenburg toont een model van 'Wij leren'. 'In dit model zie je dat de meeste scholen in maart bekeken hoe ze het onderwijs thuis gingen organiseren. Pas later werd er nagedacht over hoe de didactiek moest worden aangepast. Als je de aanpak verandert, dan heeft dat effect op bijvoorbeeld de cultuur. Dit model helpt u daarin inzicht te krijgen.'

ICT niet zaligmakend

Kennisnet helpt scholen ICT in het onderwijs te benutten. Toch is technologie volgens Schouwenburg niet zaligmakend. 'Het is pas nuttig als de onderwijsvisie, de deskundigheid van de leraren, de leermiddelen en de infrastructuur op orde zijn. Is dat niet het geval, dan stort het bouwwerk in.'

Kennisnet onderzocht recent de ervaringen van leraren. 'Het onderzoek is nog niet afgerond, maar er zijn al wel tussentijdse resultaten. Leerkrachten zijn over het algemeen positief over de maanden waarin er ruimte was om te experimenteren met nieuwe toepassingen. Minder positief zijn ze over de vraag of er duidelijke afspraken waren over de inzet van technologie. Ouders waren zowel positief als negatief. Negatief met name over hun rol thuis. Kinderen zijn over het algemeen positief en vinden dat ze best handig zijn met technologie.'

Leraar is de sleutel

Leerkrachten besteedden tijdens de coronacrisis vooral aandacht aan het oefenen van bestaande stof, aldus Schouwenburg. 'Nieuwe stof behandelen was lastiger. Ook was het niet makkelijk kinderen (op afstand) te laten samenwerken. De directe instructie op afstand moet beter, evenals het geven van feedback. Wat leraren liever niet meer willen: op afstand lesgeven en leerlingen telefonisch begeleiden, onder meer omdat leerlingen lastig te bereiken waren. Verder bestaat de indruk dat we de potentie van ICT nog beter kunnen benutten. Maar dé sleutel voor goed onderwijs is nog altijd de leraar.'

Meer mediawijsheid nodig

Volgens internetpionier **Marleen Stikker** heeft corona laten zien hoe afhankelijk we zijn van de digitale infrastructuur. 'Als er geen wifi is, de bibliotheken dicht zijn of als je geen computer tot je beschikking hebt, dan hang je. In feite hebben we dit niet goed op orde.' Het internet is in de loop der jaren overgeleverd aan de markt, stelt Stikker.

'Het internet is stuk: we worden gemanipuleerd, onze gegevens worden verzameld en we krijgen informatie die niet klopt. In de technologie is vooringenomenheid ingebouwd. Zoekmachines zijn daar een goed voorbeeld van. De technologie doet niet wat we willen. Nóg niet. Het is zaak dat kinderen dat inzien en snappen dat ze niet alles te zien krijgen wat er is. Daarvoor is meer kennis van programmeren en algoritmes nodig.'

Te afhankelijk van platforms

Volgens Stikker zouden we moeten kunnen vertrouwen op technologie om te weten hoe het met de leerlingen gaat. 'Zover is het nog niet. Ik erger me bijvoorbeeld enorm aan Magister. Er is al tien jaar niet meer aan gewerkt, je kunt er niks mee, het is gebruikersonvriendelijk en het kost vijftien miljoen euro. Met twee miljoen euro per jaar maken we een open source platform dat veel beter werkt. We zijn veel te afhankelijk van bepaalde platforms. De markt biedt niet de beste oplossingen. Als schoolleiders kunnen jullie invloed uitoefenen, zodat we betere systemen ontwerpen. Daarvoor is het zaak dat leerlingen veel meer gaan leren hoe leuk en interessant programmeren is, zodat onze kennis van de technologie groeit.'

Mediakritisch

Na de pauze is er plaats voor vragen, stellingen en discussie. Piet van der Ploeg vraagt zich hardop af of de school er ook niet is om leerlingen digitaal geletterd en kritisch te maken op wat ze vinden op internet. 'Kinderen moeten echt mediakritisch worden. Ze zetten een filmpje op TikTok waar anderen geld aan verdienen; dat is in feite kinderarbeid.' Daarnaast, zo stelt hij, moeten we voorzichtig zijn met kinderen voortdurend digitaal onder toezicht te plaatsen. 'Ook zij hebben recht op privacy. Die dreigt in de verdrukking te komen.' Boudewijn sluit zich daarbij aan. 'Soms komen kinderen van zeven jaar oud al de school in met een telefoon waarop allerlei apps staan. Ze hebben geen idee hoe die apps werken en welke informatie die ze verzamelen.'

Technologie naar onze hand zetten

Volgens Marleen Stikker gaat het niet alleen om kennis en begrip van technologie, maar ook om sociale intelligentie, vertrouwen en normen en waarden. 'Je kunt iemand pesten met social media, maar dat heeft niet zozeer te maken met de technologie, maar hoe je met elkaar omgaat.

We moeten weg van het leren een goede gebruiker van technologie te zijn naar weten hoe je goede technologie maakt. We moeten de technologie naar onze hand zetten.'

Volgens Stikker is de school slechts een gebouw en kan het onderwijs flexibeler. 'In Amsterdam-West is voor het lerarentekort een oplossing bedacht. Op vrijdag leren de leerlingen bij allerlei organisaties *in de buurt over de buurt*. Over ecologie, archeologie, de omgeving. Dat hoeft geen tijdelijke oplossing te zijn, het kan een duurzame zijn, in verbinding met bijvoorbeeld maatschappelijke organisaties en sportverenigingen.'

'Inspirerend congres'

Kim de Mos, onderwijsprofessional en eigenaar van Marktwijs Onderwijsmanagement & Advies, volgde het congres online.

'Ik was blij dat het congres toch kon doorgaan. Natuurlijk was het leuker geweest om iedereen echt te ontmoeten, maar dit was een prima alternatief.' Ze vond de sprekers inspirerend. 'Die tien minuten waren af en toe echt veel te kort, maar daardoor kreeg je wel de kern te horen. Ik heb een aantal punten opgeschreven tijdens de pitches die me aan het nadenken hebben gezet. Zoals het huiswerk, dat de kansongelijkheid vermenigvuldigt. Of dat we als schoolleider ons goed moeten voorbereiden op situaties die we nu nog niet kennen, maar waarvan je weet dat ze gaan komen. En ik heb dit weekend meteen de documentaire "The Social Dilemma" op Netflix bekeken. Dat was een tip van een schoolleider na de pitch van Marleen Stikker over het internet dat stuk is.'

Grotere ouderbetrokkenheid

Marcia van Roo ervaarde dat corona leidde tot een grotere ouderbetrokkenheid. 'Er kwam ook meer waardering voor ons werk. Ouders merkten dat lesgeven een vak is. Sommige ouders werden onzeker, met name van allochtone komaf. Ze vroegen zich af: doen we het wel goed?' Ze vindt ouderbetrokkenheid overigens een term die de lading niet goed dekt. 'Ik spreek liever van betrokkenheid bij elkaar. Het is tweerichtingsverkeer. Zo hebben wij geprobeerd voor een aantal ouders internet te regelen. Het viel me op dat alle ouders heel betrokken zijn op hun kinderen, alleen ontbreekt het sommigen aan de benodigde vaardigheden.'

Ethische dilemma's

De schoolleiders en deskundigen voorzien ethische dilemma's rond corona. Unck: 'Kinderen met een snotneus mogen naar school, maar sommige scholen willen dat ze thuis blijven. Wat nou als je dat kind thuis niet goed kunt begeleiden? Dan loopt dat kind een onderwijsachterstand op.' Van der Ploeg onderschrijft haar standpunt. 'Schoolleiders moeten misschien wat meer burgerlijk ongehoorzaam zijn. Je moet een goede reden hebben om een kind de toegang tot de school te ontzeggen.' 'Moet de school dan altijd open zijn?', vraagt de dagvoorzitter. Van der Ploeg: 'Ik vind dat de school zo lang mogelijk open moet zijn. En onderwijs op andere plekken aanbieden dan op school kan wel, maar wie ziet dan toe op de kwaliteit ervan? Ik denk niet dat je dat overal geregeld krijgt.'

Stikker is juist van mening les buiten de school bijdraagt aan het leren. 'Misschien is men behoudend uit angst dat leren buiten de gebaande paden leidt tot het niet behalen van de toetsdoelen. En ik vind dat de infra beter moet: landelijk wifi zonder bang te hoeven zijn dat iemand meekijkt en - luistert.' Volgens Schouwenburg probeert Kennisnet het werk van de leerkracht makkelijk, overzichtelijker en beter te maken. 'Dat wil niet zeggen dat wij onderwijs op afstand de voorkeur geven. Het is het beste als kinderen bij elkaar zijn als ze leren. Maar als dat niet (altijd) kan, zul je iets anders moeten optuigen. Het is een rottijd, maar wel heel interessant.'

Directeur **Marja Creemers** besluit het congres door de drie organiserende schoolleiders te bedanken. 'Jullie hebben er heel veel tijd in gestoken terwijl er op jullie scholen veel extra werk was in verband met corona. En vervolgens moest het congres ook nog eens hals over kop over een andere boeg. Mijn complimenten.'